



Mørkhøj Skole

Ilbjerg Allé 25, 2860 Søborg

Telefon: 39 57 67 00

E-mail: morkhoj@gladsaxe.dk



Krise- og omsorgsplan for Mørkhøj Skole

Udarbejdet oktober 2015

Denne plan skal opfattes som et redskab, der kan bruges, når "det der ikke må ske, sker".

Planen deles med samtlige medarbejdere på personaleintra.

På forældremøder henvises til planen. Det er vigtigt at pointere, at forældrene informerer, når der sker noget alvorligt for børnene.

Arbejdet foregår i samarbejde/ forståelse med den ansatte/ barnet/ de pårørende.

Skilsmisse, alvorlig sygdom, kaossituationer o.l.

Når ovenstående erfarer, orienteres teamets voksne. Teamet aftaler, hvem der kontakter hjemmet og aftaler:

- Hvad der skal gøres.
- Hvem skal orienteres.
- Hvilken rolle skole/ SFO/ Klub skal tage på sig. Fx holde kontakt ved alvorlig sygdom, besøge hjemme eller på hospital.
- Hvordan skal kammerater orienteres, så forløbet bliver synligt, og de skal kunne tage imod kammeraten uden "hensynbetændelse".
- Teamets voksne sørger for opfølgning.

Skolelederens og kontaktpersonens opgaver

Skolelederen skal sikre:

- At eleven straks får tilknyttet en kontaktperson på skolen når en sorg- eller krisetilstand indtræder
- At der er de nødvendige samarbejdsmuligheder for at hjælpe elever der rammes af sorg og krise
- At handleplanen henviser til alle relevante ressourcepersoner med navn og telefonnummer, samt links til aktuelle hjemmesider
- At skolens handleplan er opdateret i forhold til Børne- og Kulturforvaltningens "Omsorgsplan - dagtilbud og skoler 2015" og er tilgængelig for alle på skolens hjemmeside inden skoleårets start 2015/16
- At handleplanen sættes i værk, når det er nødvendigt
- At alle relevante fagprofessionelle kommer i spil på bedst mulig måde, når en elev rammes af sorg eller krise.

Kontaktpersonens ansvar:

- At opspore og være nysgerrig på dårlig trivsel og ændret adfærd
- At bevare den langvarige opmærksomhed på elever i sorg og krise
- At elevernes trivsel er et fast punkt på teammøder
- At skolens ledelse får kendskab til elever i sorg og krise
- At inddrage relevante ressourcepersoner efter behov som forpligtes på at bistå eleven i processen

Indholdsfortegnelse

| | |
|--|------------|
| Hvis barnet oplever forældrenes skilsmisse | 4 |
| Alvorlig sygdom og andre belastende hændelser | 5 |
| <i>Hvis barnet får konstateret alvorlig sygdom:</i> | 5 |
| <i>Hvis forældre eller søskende får konstateret alvorlig sygdom:</i> | 5 |
| Akut ulykke i skole/ SFO/ Klub | 6 |
| <i>Hvis der sker en alvorlig ulykke:</i> | 6 |
| <i>Hvis barnet dør:</i> | 6 |
| <i>Hvis alvorlig ulykke eller dødsfald på udflugt indtræffer:</i> | 7 |
| Hvis barnet mister en af sine nærmeste: | 8 |
| <i>Hvis en forældre eller søskende dør:</i> | 8 |
| Omsorgsplan: | 8 |
| <i>Hvis et barn dør i hjemmet:</i> | 10 |
| Omsorgsplan: | 10 |
| Hvis barnet mister sin pædagog/lærer og medarbejdere deres kollega: | 11 |
| Omsorgsplan: | 11 |
| <i>Hvis medarbejderen dør på arbejdsstedet:</i> | 12 |
| Hvis en ansat mister et barn, ægtefælle, samlever/ samleverske eller andet nært tilknyttet familiemedlem. | 12 |
| Sorgreaktioner | 12 |
| <i>Børns umiddelbare reaktioner på krise</i> | 12 |
| <i>Børns og voksnes reaktionsmønstre i forbindelse med en sorg/ krise</i> | 13 |
| <i>Barnets alder og forståelse af tabet</i> | 13 |
| <i>Omsorg er <u>ikke</u> at sige:</i> | 14 |
| <i>Skolens huskeliste</i> | 14 |
| Relevante telefonnumre | 155 |
| <i>Eksempel på brev til forældre på skolen, hvor der er sket et dødsfald</i> | 17 |
| Litteratur og spil | 18 |

Hvis barnet oplever forældrenes skilsmisse

Familiemønstrene er under stadig forandring, og konflikter i et ægteskab kan ende med en skilsmisse. Det skønnes, at hvert 3. danske barn oplever en skilsmisse i hjemmet, og mange lever derfor adskilt fra den ene af forældrene. De fleste familier finder en fornuftig løsning, som tager hensyn til børnene. Hvis børnene oplever adskillelsen som en psykisk belastning, vil det påvirke barnets hverdag i dagtilbuddet og skolen. Barnet kan f.eks. reagere med gråd, klæbende adfærd, usædvanlig udadvendt eller indadvendt adfærd, problemer med at adskille fantasi og virkelighed, voldsomhed eller sårbarhed i forhold til konflikter og tanker om skyld. Disse signaler fra barnet må selvfølgelig tages alvorligt og tales igennem med forældrene på et møde.

Opmærksomheden skærpes på barnet:

Når man får oplysninger om forældrenes skilsmisse, kontaktes forældrene, og der aftales eventuelt et møde.

Der skal spørges ind til:

- Barnets bopæl
- Forældremyndigheden
- Samkvemsaftaler
- Den fremtidige dialog mellem forældre og institutionen
- Aftaler ved sygdom

På mødet opfordrer lærer og pædagog forældrene til en åben dialog omkring skilsmissen, således at skolen i samarbejde med forældrene hjælper barnet bedst muligt i hverdagen og giver barnet den ekstra omsorg, det har behov for.

Medarbejderne i skolen skal medvirke til at skabe klare aftaler i hverdagen vedrørende aflevering og afhentning, så at barnet oplever en tryk og forudsigelig hverdag.

Hvis situationen går i hårdknude for forældrene, og Statsforvaltningen derved bliver inddraget i beslutningen omkring forældremyndighed og samkvemsret, skal institutionen have en tydelig information om aftalerne, så misforståelser undgås.

Hvis forældre flytter fra hinanden, kan nogle forældre have svært ved at samarbejde. Her kan Statsforvaltningen tilbyde hjælp til at få etableret et bedre samarbejde. Forældre har begge et ansvar for at have et godt samarbejde til gavn for barnet. Der kan læses mere om dette i Familiestyrelsens pjece: "Når samarbejdet er svært".

I visse tilfælde bliver der bedt om udtalelser, for eksempel fra Statsforvaltningen, og her er det vigtigt, at man skriver det, man ser og hører, og ikke det, man tror, antager eller tolker – medarbejderne må ikke tage parti for den ene part.

Alvorlig sygdom og andre belastende hændelser

Hvis barnet får konstateret alvorlig sygdom:

Opmærksomheden skærpes på familien og barnet, og på skolen udpeges en kontaktperson blandt teamets voksne, og en kontakt til familien etableres.

Følgende skal afklares:

- Hvem skal vide hvad og hvornår, hvordan skal informationen og mængden af denne være?
- Hvordan kan skolen bedst støtte op omkring familien og barnet?
- Hvis barnet er fraværende fra skolen i en længere periode, hvordan holdes den løbende kontakt så?
- Er det muligt for barnet at komme i skolen i perioder, og hvilke hensyn kan der i den forbindelse tages?
- Hvad ved barnet om sygdommen eller hændelsen? Og hvilke svar giver familien barnet, når det spørger?

Det er vigtigt for barnet, at der holdes en løbende kontakt, det være sig ved besøg, gaver, tegninger og hilsener fra andre børn/venner.

Når barnet er frisk nok til at komme tilbage til skole, planlægges hvordan - er der særlige hensyn, der skal tages?

Hvis forældre eller søskende får konstateret alvorlig sygdom:

Opmærksomheden skærpes på barnet og familien, der udpeges på skolen en kontaktperson i teamet og en kontakt til familien etableres.

Følgende skal afklares:

- Hvem skal vide hvad hvornår?
- Hvor meget ved barnet?
- Hvad ved barnet om sygdommen eller hændelsen? Og hvilke svar giver familien barnet, når det spørger?

De voksne i teamet er til rådighed, hvis barnet har brug for det, ligeledes skal de voksne have en opmærksomhed på, hvad barnet fortæller sine venner, og eventuelt deltage i snakken.

I kontakten til forældrene er det vigtigt, I gør jer klart, at I først og fremmest har ansvaret for barnet i SFO/ Klub eller skolen. Gå i dialog med forældrene, om hvordan der kan samarbejdes og på den måde støttes op om barnet.

Akut ulykke i skole/ SFO/ Klub

Hvis der sker en alvorlig ulykke:

I skolen er det ledelsen og medarbejderne, der har ansvaret for en optimal sikkerhed.

Derudover skal medarbejderne være rustet til førstehjælp og forebyggelse af brand. Ingen kan dog gardere sig 100% mod ulykker, og hvis "det, der ikke må ske, sker" – skal følgende gøres:

- Der tilkaldes hjælp: Kontakt alarmcentralen 112 og få assistance fra ambulance/politi. Yd førstehjælp, indtil hjælpen når frem.
- Den medarbejder, der er mest fattet, styrer og fordeler opgaver
- Den bedst egnede/mest fattede tager sig af den tilskadedkomne og tager med på hospitalet
- Barnets forældre kontaktes og orienteres
- Øvrige medarbejdere tager sig af de øvrige børn og skaber ro gerne med vante aktiviteter
- Børnene samles. Tal med børnene om det, der er sket, og undgå drama. Svar på det, børnene spørger om, og ikke alt muligt andet
- Vent med at tale indbyrdes om det skete, til roen er skabt, og det er muligt at mødes på skift

Sørg for at få et overblik over ulykken. Skoleleder eller nærmeste leder kontaktes og orienteres. Lederen tager eventuelt til hospitalet for at støtte og eventuelt afløse, bliver og taler med forældrene og afventer ulykkens omfang.

Øvrige forældre i skolen orienteres mundtligt og personligt ved afhentning af deres børn. Alle medarbejdere bliver så vidt muligt i skolen eller SFO/ Klub til efter lukketid for at bearbejde ulykken. Her er der mulighed for krisehjælp ved henvendelse til kommunens ledende psykolog. Det er vigtigt, at dagen i morgen planlægges således, at den er forudsigelig.

Ved henvendelser fra pressen henvises **altid** til Forvaltningen.

Hvis barnet dør:

Vær forberedt på meget stærke reaktioner fra alle.

I tilfælde af en dødsulykke er det politiet, der underretter forældrene. Derudover skal skolelederen eller nærmeste leder, skolechef samt bestyrelsesformænd underrettes af lederen.

Kontakt kommunens ledende psykolog for krisehjælp.
Børnene samles og får fortalt om ulykken på en enkel måde. Der skal også efterfølgende ringes hjem til forældre til børn, der er fraværende.

Skolelederen eller faglig leder kontakter alle forældre med henblik på afhentning af børnene.

Lederen skriver et kort og klart brev om forløbet, som hvert hjem får med ved afhentning. Brevet sendes desuden til fraværende børn.

Alle medarbejdere bliver i skolen eller SFO/ Klub, og de medarbejdere, der ikke er mødt, kontaktes og mødes med de øvrige. Situationen **skal** tales igennem.

Skolelederen deltager i et orienteringsmøde med alle forældrene.

Dagen i morgen skal planlægges - et eksempel kunne være, at børnene samles for at tale om, hvilke følelser der rører sig i dem. Man kan flage på halv, tænde et lys og syng en sang.

Efter aftale med familien gives eventuelt meddelelse om tid og sted for begravelsen eller bisættelsen.

Hvis alvorlig ulykke eller dødsfald på udflugter indtræffer:

Medbring altid en mobiltelefon på ture.

Fordel opgaverne:

- 1 person tager sig af den tilskadedkomne
- 1 person tager sig af de øvrige børn
- Bed om hjælp hos forbipasserende
- Ring 112
- Kontakt skolen, skoleleder eller faglig leder for hjælp til hjemturen med gruppen
- Skolens leder eller faglig leder kontakter barnets forældre
- Skolelederen eller faglig leder tager på hospitalet for at støtte op om forældre og afventer ulykkens omfang

Børnene samles og der tales om det skete – undgå dramatik og svar kun på det, børnene spørger om.

Hvis barnet mister en af sine nærmeste:

Hvert år mister over 2.500 børn under 18 år deres far eller mor. Derfor er det godt at være forberedt på, hvordan der skal handles, hvis situationen skulle opstå i skolen.

Hvis dødsfaldet sker pludseligt, har familien ikke haft mulighed for et sidste farvel som ved et forventet dødsfald på grund af alvorlig sygdom.

Ensomhed, fortvivelse, vrede, kaos og uoverskuelighed kan derfor fylde hverdagen for de efterladte voksne og børn. Medarbejderen skal tale med de forældre og børn, der er ramt af sorg – at kunne være til rådighed. Nogle medarbejdere kan have lidt et personligt tab, der gør det svært at tale om døden, så må andre medarbejdere træde til.

Hvis en forældre eller søskende dør:

Lederen tager kontakt til de efterladte og aftaler, hvem der skal være kontaktpersonen. Det er vigtigt, at kontaktpersonen er den, de efterladte føler sig mest knyttet til. Kontaktpersonen skal have en sparringspartner, således at sorg og bekymring kan deles, og man kan støtte hinanden.

Følgende afklares:

- Vær opmærksom på, at familien måske har brug for et par dage hjemme til at "sunde sig", inden de bliver kontaktet
- Aftal med familien, hvilken information der skal ud til de øvrige forældre og børn i dagtilbud det eller skolen. Denne information sker skriftligt. Børnene orienteres i deres grupper eller klasser
- Deltagelse ved begravelsen
- Den berørte ægtefælle tilbydes en samtale om barnets hverdag i dagtilbuddet eller skolen - der ydes ekstra omsorg til det berørte barn

Det er vigtigt, at der er opmærksomhed på barnets signaler. Her er medarbejdere til rådighed for en snak, trøst og spørgsmål, og der skabes ro, rammer og strukturer – barnet skærmes.

Børn reagerer ofte sent på hændelsen – støt barnet i dets opfattelse af død/begravelse og vær opmærksom på, at andre børn bliver meget påvirkede af situationen.

Omsorgsplan:

- Den der først får kendskab til dødsfaldet kontakter skoleleder/ souschef.

- Det er som udgangspunkt ledelsens ansvar at sætte omsorgsplanen i gang. Hvis det ikke er muligt at få fat på ledelsen, er det barnets/ den unges primære lærer/ pædagog, der midlertidigt overtager ansvaret.
- Øvrigt personale orienteres. Det er en god idé, hvis man på forhånd har taget stilling til og meddelt om man vil kontaktes udenfor arbejdstiden i forbindelse med alvorlige hændelser.
- Omsorgsplanen gennemgås og ansvarsområder fordeles.

Familien:

- Der tages stilling til hvem der skal være kontaktperson for familien
 - Hvordan orienteres øvrige børn/ unge og forældre?
 - Hvem deltager i begravelsen?
 - Handleplan for barnet/ den unge på skolen nu og på længere sigt.
 - Hvis dødsfaldet er forudsigeligt/ ventet, kan der eventuelt laves aftaler på forhånd.

Det berørte barn/ ung:

- Der tages stilling til, hvem der skal være barnets /den unges primære kontaktperson.
- Pædagogen laver i samarbejde med ledelsen en handleplan.

Her og nu:

- Eventuelt omlægning af øvrige arbejdsopgaver, hvis det skønnes nødvendigt for at den voksne kan koncentrere sig om barnet/ den unge, når denne kommer tilbage i skole/ SFO/ Klub.
- Aftale om supervision/ støtte fra leder evt. Psykolog.
- Deltagelse i begravelse
- "trøstetid"
- Daglig opmærksomhed på barnet.
- "invitere" til snak
- Rituelle handlinger
- Se også afsnittet om sorgreaktioner.

Langsigtet plan:

- Ledelse og primære voksne sikrer sig gennem en langsigtet handleplan at det løbende vendes, hvordan barnet/ den unge har det.

Den øvrige børne-/ ungegruppe:

- Der tages stilling til, hvem der er ansvarlig for de øvrige børn/ unge
- Den øvrige børne- / ungegruppe orienteres.
- Snak om det ramte barn/ unge.

Den øvrige forældregruppe:

- I samarbejde med den/ de berørte forældre tages stilling til, om og evt. Hvordan de øvrige forældre orienteres.

Hvis et barn dør i hjemmet:

Der skal etableres en kontakt til familien – her skal der være opmærksomhed på, om familien har brug for et par dage til "at sunde sig" inden kontakten.

Skolen aftaler, hvem der kontakter familien, ved besøg medbring en blomst og efter aftale barnets personlige ejendele. Lyt og spørg.

Følgende skal afklares:

- Spørg ind til, hvad der er sket
- Ønsker familien deltagelse ved begravelse/bisættelse?
- Hvilken information skal ud til de øvrige børn og forældre?

Forældrene på skolen orienteres skriftligt eller mundtligt. Her skal ledelsen og medarbejderne være forberedte på de mange reaktioner, der kommer fra forældre og børn – vær opmærksom på at fortælle forældrene om børnenes reaktioner.

Børnene orienteres i deres børnegrupper eller klasser. Her er det vigtigt, at pædagogen og læreren lytter og svarer på de spørgsmål, børnene stiller.

Børnene kan lave tegninger som en sidste hilsen.

Efterfølgende skal der være en skærpet opmærksomhed på alle børn.

Omsorgsplan:

- Den der først får kendskab til dødsfaldet kontakter skoleleder/ souschef.
- Øvrigt personale orienteres af lederen
- Omsorgsplanen gennemgås og ansvarsområder fordeles:

Familien:

- Der tages stilling til, hvem der kontakter familien.
- Hvem deltager i begravelsen/ bisættelsen?
- Hvordan øvrige børn/ unge og forældre orienteres
- Mindehøjtidelighed i skolen for skolens børn og unge.
- Hvis dødsfaldet er forudsigeligt/ ventet, kan der evt. laves aftaler på forhånd.

Den øvrige børne-/ ungegruppe:

- Der tages stilling til, hvem der primært er ansvarlig for de øvrige børne-/ungegrupper
- Øvrige børn/ unge orienteres
- Bedstevenner
- Tiden efter dødsfaldet
- Besøge gravstedet

Den øvrige forældregruppe

- Der tages stilling til hvordan de øvrige forældre orienteres. Det skal så vidt muligt ske i samarbejde med de berørte forældre.

Hvis barnet/ den unge dør på skolen/ SFO/ Klub

- I dette tilfælde kontaktes forvaltningen og politiet straks af skolelederen/ souschef. Ledelsen og forvaltningen er fælles om ansvaret for en handleplan.

Hvis barnet mister sin pædagog/lærer og medarbejdere deres kollega:

Alle vil være berørte, hvis en kollega bliver alvorligt syg og siden dør. Der vil være behov for, at der tales åbent om situationen. Medarbejdernes indbyrdes relationer er forskellige, og derfor vil man også opleve smerten med forskellig styrke.

Under sygdom:

Det er vigtigt, at kollegerne fastholder kontakten til den syge ved besøg, breve og telefonsamtaler. Ledelsen sender eventuelt en buket.

Efter aftale med den sygemeldte underrettes forældre og børn i den form og det omfang, der skønnes nødvendigt.

Hvis medarbejderen dør:

Når dødsfaldet er sket, kan alle børn og medarbejdere samles, flaget hejses på halv, og der tændes lys. Tøv ikke med at kontakte kommunens ledende psykolog for kri-sehjælp, hvis der er behov for dette.

- Den der først får kendskab til dødsfaldet, kontakter skoleleder/ souschef
- Øvrigt personale orienteres
- Skoleleder/ Souschef kontakter forvaltningen

Omsorgsplan:

- Forvaltningen og ledelsens skal bl.a. tage højde for:
 - Om der er akut brug for hjælp til børnepasning
 - Om der er akut brug for krisebehandling
 - Hvordan orienteres børnene/ de unge?
 - Hvordan orienteres forældrene?
 - Afdøde kollegas pårørende
 - Mindehøjtidelighed på skolen for personale, børn/ unge.

Hvis medarbejderen dør på arbejdsstedet:

- I dette tilfælde kontakter skolelederen/ souschef politiet og forvaltningen straks. Forvaltningen er ansvarlig for en handleplan.

Alle børn får et orienteringsbrev med hjem og brevet sendes til fraværende børn. Se brevskabelon på Fokus.

Medarbejderne deltager så vidt muligt i begravelsen/bisættelsen, og der sendes en båretasket fra skolen.

Lederen tager kontakt til medarbejderens pårørende og udtrykker medfølelse.

Hvis en ansat mister et barn, ægtefælle, samlever/ samleverske eller andet nært tilknyttet familiemedlem.

- Skoleleder orienterer personalet
- Der laves aftale omkring deltagelse i begravelse

Der nedsættes en "sorggruppe" som sammen med lederen tager sig af øvrige handlinger/ tiltag i forbindelse med dødsfaldet og begravelsen, samt handleplan for pågældende medarbejder.

Der aftales, hvem der eventuelt kan være primær ressourceperson.

Sorgreaktioner

Børns umiddelbare reaktioner på krise

- Fornægtelse (Det er naturligt og normalt for børn at benytte sig af fornægtelse som forsvar mod ubehagelige følelser)
- Græder ofte ikke eller voldsom gråd
- Reagerer tilsyneladende slet ikke, opfører sig som om intet var hændt
- Voldsom vrede mod den døde
- Upassende latter
- Stiller barske realistiske spørgsmål. ("Hvad skal jeg have på til begravelsen?", "Så får jeg mors smykker?")
- Sørgmodighed – bedrøvelse
- Vredesudbrud
- Regressive træk: Tommelfingersutning, angst for separation, sengevædning, tvangsmæssig spisning, grisen sig til, søvnbesvær og mareridt.
- Opsplitning i psyken: På samme tid være bevidst om det skete og fornægte det og følelserne, som er forbundet dermed.

Børns og voksnes reaktionsmønstre i forbindelse med en sorg/ krise

(fra Cullberg: "Krise og udvikling")

- **Chockfasen:** Uvirkelighedsfølelse
 - (Kortvarig. Fra et par timer til nogle dage)
 - Vi handler ikke rationelt
 - Der er voldsomme følelsesudladninger
 - En forstyrret virkelighedsopfattelse
- **Reaktionsfasen:** (varighed fra uger til flere måneder)
 - Forsøg på at genetablere en mening eller forståelse
 - Smerte og sorg
 - Søvnforstyrrelse, manglende appetit
 - Psykologiske forsvarsmekanismer
- **Bearbejdningsfasen:** (Kan vare i over et år)
 - Accept af at det skete ikke kan ændres
 - Færre psykiske forsvarsmekanismer
 - Mere almindelige og forståelige løsningsmetoder
- **Nyorienteringsfasen:** (Vil bestå hele tiden)
 - Normal psykisk balance
 - Orientering imod fremtiden
 - Hændelsen er blevet en integreret del i livserfaringen. Personen vil leve med et ar i sjælen, som aldrig forsvinder.

I forhold til børn: Det er væsentligt hvordan de voksne omkring barnet er i stand til at være tilstede for barnet uden at benægte eller overtage barnets problematik. At føre barnet gennem krisen.

Barnets alder og forståelse af tabet

Børns forståelse af døden udvikler sig under indflydelse af den psykologiske modning, der finder sted på forskellige alderstrin. Man kan sige, at barnets alderstrin giver forskellige forudsætninger for at forstå tabet. Men det er vigtigt at se børns forståelse af tabet som noget meget individuelt, der godt kan være uafhængigt af alder. Det enkelte barns tankeverden og behov afhænger af andre faktorer. Kvaliteten af barnets netværk, barnets køn og andet kan have en betydning. Et støttende netværk kan betyde meget for barnets forståelse af tabet. Det er vigtigt at give plads til både bearbejdning af tabet samt støtte barnet i at holde fri fra sorgen, hygge sig og have det rart. Følgende aldersinddeling er meget generel og skal betragtes som vejledende.

0-4 år:

Mindre børn kan have svært ved at forstå tabet som endeligt. De kan mærke og give udtryk for, at far eller mor er væk. Barnets sprog er begrænset, og det kan have svært ved at stille konkrete spørgsmål og sætte

ord på. Kommer far/mor igen? Hvor er lillesøster/lillebror henne? Og kan hun høre mig gennem al den jord?

Små børn husker ofte gennem deres sanser. Kropsfornemmelser, føle- og lugtesans har indflydelse på, hvordan og om barnet husker den afdøde. Voksne kan støtte barnet ved at sætte konkrete ord på det, der er sket. Barnet har brug for korte, konkrete forklaringer. Man kan støtte barnet ved at svare på helt enkle spørgsmål og undgå abstrakte historier og omskrivninger.

4-9 år:

Barnets sprog- og tankeverden udvikles på dette alderstrin, og det kan begynde at sætte ord på døden. Det betyder ikke, at barnet helt forstår, hvad døden er, eller hvad tabet betyder. Barnet begynder at forstå døden som noget uigenkaldeligt og endegyldigt. Barnet kan have brug for en voksen til at skelne mellem virkelighed og fantasi, ligesom det kan have brug for konkrete forklaringer på årsagen til dødsfaldet. Hvad det vil sige at være død, og hvor kommer man hen, når man er død?

Større børn og teenagere:

Barnets evne til abstrakt og hypotetisk tænkning udvikles gradvist. Forståelsen af døden begynder at ligne de voksnes. Barnet forstår, at døden er uigenkaldelig, og det kan gøre sig tanker om den langsigtede betydning heraf. Barnet kan beherske eller fortrænge følelser, især hvis det fornemmer, at det er tabu at tale om tabet. Det er ikke ualmindeligt, at større børn og teenagere udvikler skyldfølelse og dårlig samvittighed i forhold til, om de kunne have gjort noget for at forhindre dødsfaldet - kan de tillade sig at have det sjovt og more sig, når de lige har mistet?

Omsorg er ikke at sige:

- Det går over
- Sådan skal du ikke tænke
- Det kunne have været endnu værre
- Nu skal vi bare se at komme videre
- Nu synes vi skal prøve at tale om noget andet
- Græd ikke. Det skal nok gå alt sammen.

Skolens huskeliste

- Ledelsen og teamet aftaler, hvem der er primær omsorgspersoner
- Der udarbejdes en handleplan for det berørte barn
- Der udarbejdes handleplan for de øvrige børn
- De breve, vi skriver til barnet og til de efterladte, skal være personlige
- Der skal være et klart tilbud om, at vi er parate til at snakke og stå til rådighed overfor barnet og de efterladte, i det omfang det ønskes.

Relevante telefonnumre

| | |
|---|-------------|
| Børne- og kulturforvaltningen, de pædagogiske konsulenter | 39 57 53 54 |
| PPR | 39 57 54 10 |
| Rigshospitalet – Kriseafdelingen | 35 45 78 57 |
| Kræftens Bekæmpelse | 35 25 75 00 |
| Kræftlinjen | 80 30 10 30 |
| Børnetelefonen, Børns Vilkår | 35 55 55 55 |
| Hans Henrik Andresen og Søs Meldahl | 39 57 57 57 |

Oversigt over kontaktpersoner for klasserne. Alle kan kontaktes via Forældre- og Elevintra.

Indskoling

| | | | | | | |
|-----------|-----------------------|--------------------|-----------------------|------------------|--------------------|------------------|
| 0A | Eva Bengtsson | Rikke Holm Nielsen | Karina Andersen | Kirsten Ørsted | | |
| 0B | Kim Fritz | Lea Lynggaard | Kirsten Thyregod | Line E. Olsen | | |
| 0C | Lizette Torp Pedersen | Preben Paulsen | Ellis Vingborg | Signe Beder | | |
| 1A | Mette Beicker | Katrine Lytting | Anne-Mette Davidsen | Sara Brangstrup | Kamal Afandi | Pernille Dinesen |
| 1B | Anette Lindhardt | Katrine Lytting | Maria Louise Andersen | Signe Beder | Jackie Nissen | Sara Brangstrup |
| | Kamal Afandi | | | | | |
| 2A | Chris Holmegard | Lisbeth Hansen | Hanne-Mette Tobias | Katrine Lytting | Jeppe Iversen | Kirsten Thyregod |
| 2B | Jeppe Iversen | Milena Loncar | Chris Holmegard | Kirsten Thyregod | Hanne-Mette Tobias | |
| 3A | Signe Beder | Ellis Vingborg | Kirsten Thyregod | Mette Beicker | David Kørner | Eva Bengtsson |
| 3B | Line E. Olsen | Christina Norbye | Mette Beicker | Eva Bengtsson | Hanne-Mette Tobias | Kirsten Thyregod |

Mel- lemtrin

| | | | | | | |
|-----------|-----------------|-----------------|-------------------------|-------------------|----------------------|------------------|
| 4A | Mette Barfred | Brad Thompson | Peter Ravn Andreasen | Pernille Dinesen, | Mette Beicker | Jes Christensen |
| | Karina Andersen | | | | | |
| 4B | Brad Thompson | Mette Barfred | Kenneth Jørgensen | Karina Andersen | Peter Ravn Andreasen | Jes Christensen |
| 5A | Jes Christensen | Karina Andersen | Lone Frydenlund | Frank Nørsgaard | Maria Gjerrild | Kirsten Thyregod |
| 5B | Jes Christensen | Karina Andersen | Lone Frydenlund | Marianne Rydstrøm | Anette Lindhardt | Jeppe Iversen |
| 6A | Gitte Hald | Morten Krause | Mark Hansen | Jes Christensen | Karina Andersen | Lone Frydenlund |
| | Pernille Folman | Maria Lund | | | | |
| 6B | Maria Lund | Gitte Hald | Annette Bjerre Ascanius | Jes Christensen | Karina Andersen | Lone Frydenlund |
| | Pernille Folman | Anders Vibov | Kamal Afandi | | | |

Udskoling

| | | | | | | |
|-----------|------------------|-----------------|--------------------|------------------|------------------|-----------------|
| 7X | Jette Voss | Morten Krause | Rasmus Rosenschøld | Axel Johansen | Louise Vang | Gitte Hald |
| | Pernille Folman | Brad Thompson | Jes Christensen | Flemming Nielsen | | |
| 8A | Søren Ullerichs | Louise Vang | Maria Lund | Anders Vejgaard | Gitte Hald | Søren Ullerichs |
| | Jes Christensen | Peter Møgelberg | | | | |
| 8B | Louise Vang | Søren Ullerichs | Pernille Folman | Anders Vejgaard | Lone Frydenlund | Kirsten Kiefer |
| | Jes Christensen | Axel Johansen | | | | |
| 9A | Flemming Nielsen | Kirsten Kiefer | Steen Jensen | Anders Vibov | Kamal Afandi | Sara Brangstrup |
| 9B | Peter Møgelberg | Steen Jensen | Kamal Afandi | Kirsten Kiefer | Flemming Nielsen | Maria Lund |

Eksempel på brev til forældre på skolen, hvor der er sket et dødsfald

Kære forældre

I går ramte en frygtelig tragedie en af vores familier i X-klasse.

XX fra klassen mistede sin mor. Hun døde pludseligt (beskriv hvor)/ Havde været syg i et stykke tid. (Skriv evt. hvad hun fejlede). - *Det kan i nogle tilfælde være nødvendigt at beskrive omstændighederne ved dødsfaldet mere udførligt, så undgår man "de gode historier"*

XX's far har bedt os om, at informere jer, fordi det er vigtigt for ham, at I kender til deres sorg og kan tale med ham og XX om det, når de igen kommer i skole.

Skolen sender en bærebuget med en hilsen fra skolen. Personale fra skolen vil deltage i begravelsen.

Vi vil naturligvis først og fremmest tage os af XX og hans sorg. Men vi vil også tale om det, der er sket med de andre børn.

Hvor ked af det XX er – hvordan vi kan hjælpe ham, om de har oplevet, at nogen de kendte er døde – og hvad vi ellers mærker optager deres tanker.

Vi vil også på et tidspunkt tage op kirkegården med blomster, så XX kan vise sine kammerater, hvor hans mor er begravet.

I skal tale om det hjemme og også forberede jer på svære spørgsmål. I skal også være opmærksom på, hvordan jeres barn reagerer.

I kan naturligvis tale med os i teamet, hvis der er noget I er usikre op Vi har også forslag til bøger, man kan låne på biblioteket.

Vi er naturligvis alle sammen påvirket af det der er sket, og tænker på XX og hans familie. Vores flag, som altid er hejst ved festlige lejligheder, er i dag på halv stang for at vise, at vi sørger.

Med venlig hilsen

Litteratur og spil

- Andersen, Freddy og Kristian Dreinø (Four Esses): Little Storm siger Goddag og Farvel - når et spil bliver til en samtale. Vi mennesker, både store og små, bruger en del af vores liv på at sige goddag og farvel, både helt konkret og i overført betydning. (...) Målet har derfor været at skabe et børnespil, som ud over at underholde giver børn mulighed for (...) konkret at sætte deres egne ord på de mange forskellige situationer og følelser, der er forbundet med at sige enten goddag eller farvel. Det kan fx være om morgenen, i børnehaven, når der skal flyttes, når et barn kommer til verden, eller når nogen dør. Inkl. skriftlig vejledning. Fra 2 ó år. Landsforeningen Liv & Død, 2013
- Engelhardt, Jonas: Mor er stadig en engel. Børnene Jonas og Sofie savner stadig deres mor et år efter hendes død, men det hjælper at tale om det hjemme, hos mormor og i skolen. Fra 5 år. Kroghs forlag 2004
- Engelhardt, Susanne: Mor er en engel. Sofie og Jonas' mor har kræft og skal dø. Efter begravelsen er de kede af det, men det hjælper, at mor nu er en engel, der våger over dem, og så er der de gode minder. Fra 4 år. Kroghs forlag, 2004
- Fleischer, Anne Vibeke og Rikke Mølbak: For altid og aldrig mere, William og Anna sørger. Sorg er at være meget ked af det i meget lang tid. Måske bliver man ved med at sørge lidt altid. I denne bog møder du William og Anna, der sørger. Du hører om, hvordan de har det. Og du kan være med til at finde ud af, hvad der kan hjælpe dem. 9-13 år. Psykologi for børn. Dansk psykologisk Forlag, 2013
- Fleischer, Anne Vibeke og Rikke Mølbak: Væk og borte, Clara og Oskar sørger. I disse bøger møder du Clara og Oskar, der sørger. Du hører om, hvordan de har det. Og du kan være med til at finde ud af, hvad der kan hjælpe dem. Næsten alle børn oplever sorg på et tidspunkt i deres liv. Sorg er den følelse, der kommer efter et tab. Tabet betyder, at man har mistet noget, som man holdt meget af. Ens hund kan blive kørt over. Mormor kan dø. Eller mor og far skal skilles, så man ikke længere har dem begge to hver dag. I bogens sidste del er der et kapitel til de voksne, der gerne vil forstå og hjælpe børn, der føler stor sorg. 4-8 år. Psykologi for børn. Dansk psykologisk Forlag, 2013
- Grossmann, Kari: Lillesøster og Mimmi – Billedbog. Lillesøster og mor lægger blomster på Mimmis grav. 'Skal alle dø?' spørger lillesøster. Mor og lillesøster tager en god snak om døden. Fra 2 år. Flachs, 2008
- Hole, Stian: Annas himmel – Billedbog. Lille Anna har mistet sin mor, og livet gør ondt, så Anna vender sin verden på hovedet og tager far med ud på en fantasifuld og eventyrlig rejse, helt ud til bunden af himlen. 4 – 7 år. Høst 2013

Hjemmesider

Kræftens Bekæmpelse

Børns Vilkår

www.cancer.dk

www.bornsvilkar.dk